

Posudek oponenta disertační práce Mgr. Kateřiny Zenklové

“REJSTŘÍKY BERNĚ A KRÁLOVSKÉHO ÚROKU MĚSTA RAKOVNÍK, 1436–1449 [1450]”

předkládané v roce 2022 na Katedře pomocných věd historických a archivního studia

I. Stručná charakteristika práce

Předložená studie je v dobrém slova smyslu klasickou edicí pramene hromadné povahy, pojatou jako celkové zpracování tématu včetně úvodních statí zařazujících editovaný materiál do širšího kontextu bernictví a správy městských financí v pozdně středověkých Čechách. Zvláštní pozornost je v souladu se zaměřením studie věnována diplomatické a paleografické analýze pramene, transliterovaná edice latinského textu je doplněna obsírnými a kvalitně zpracovanými rejstříky.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Podstatou posuzované práce je pečlivý editorský počín rozsáhlého pramene sériového charakteru, doplněný rejstříky a opatřený důkladnou úvodní studií. Autorka se opírá o bezpečnou znalost novější české literatury k tématu s komparačními přesahy do oblasti římské říše, přičemž ovšem hlavním zdrojem reálií zůstává starší práce K. Krofty. Přínosem je komplexní soubor informací o soudobých pramenech obdobného charakteru v českých zemích, který vhodně kontextualizuje editované rakovnické rejstříky. S ohledem na rozsah vlastní edice a náročnost jejího zpracování je pochopitelné, že autorka přitom vychází z dosavadní literatury, ačkoli podrobný archivní výzkum by mohl přinést další zpřesnění (např. needitovaný zlomek knihy berní z Loun pravděpodobně z počátku 15. století). Edice je připravena dle obvyklých edičních zásad pro vydávání latinskojazyčných středověkých textů, obsáhlý text berních rejstříků je přehledně zpřístupněn pomocí logicky strukturovaných tabulek. V množství editovaného materiálu jsou pouze výjimečně drobné chyby, zčásti zaviněné překlepy, zčásti ne zcela suverénní znalostí latinské gramatiky (str. 70 „flore nos misnensis“, str. 133 „liber hereditarum“ apod.), což lze odstranit specializovanou korekturou. Celkově je úroveň edice velmi dobrá, úvodní studie rovněž dostatečně vřazuje rakovnické rejstříky do širších souvislostí s vědomím toho, že navazuje na diplomovou práci R. Mayerové z roku 1987, věnovanou zejména diplomatickému a obsahovému rozboru rejstříků.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

Práce je rozčleněna do pěti hlavních kapitol, z nichž první (Vývoj zemského berního systému v českých zemích do roku 1526) není pro daný ediční počín nezbytně nutná, neboť sumarizuje dosavadní poznatky o *tributum pacis* a jeho nahrazování berněmi. Ostatní členění je logické a odpovídá účelu studie, tj. vysvětluje cesty vzniku a vývoje tohoto typu pramene v městských kancelářích českých zemí a zasazuje rakovnické berní rejstříky do širších souvislostí v rámci dobového daňového systému. Kladem je snaha o srozumitelnost a přesnost výrazu, byť v komplikovaných případech sporů v dosavadní literatuře (např. str. 40an typologie městských knih) zaznívá autorčino vlastní stanovisko nepříliš důrazně. Jen výjimečně dochází k terminologické nejednotnosti (str. 33 „královská daň“) či k chybné dataci (str. 32 svátek sv. Jiří klade na 24. 4., ačkoli v pražské diecézi do počátku 17. století obvykle spadá na 23. 4.). Celkově je práce dobře rozvržena a s drobnou výtkou nadbytečnosti první kapitoly odpovídá nárokům kladeným na moderní ediční počín.

Po stránce stylistické je úvodní studie na vysoké úrovni, široká lexikální zásoba a jazykový cit dovoluje autorce udržet srozumitelnost a čtivost i v pasážích jinak stereotypních výčtů literatury či popisů typologicky příbuzných pramenů. Minimum překlepů svědčí o pečlivé korekturní práci, pravopisné chyby se v textu prakticky nevyskytují. Systém bibliografických odkazů v poznámkách pod čarou je propracovaný a umožňuje bezpečnou orientaci v citované literatuře a pramenném materiálu. Přehledné vizuální zpracování textu prostřednictvím obvyklého formátování v MS Word vhodně doplňuje zakomponování rozsáhlého editovaného materiálu do jednoduchých tabulek, což je osvědčené řešení pro edice obdobných pramenů a usnadňuje orientaci v takřka nepřehledném množství údajů.

Úvodní studie je založena na širokém okruhu českojazyčné literatury s malým exkurzem do německojazyčného prostředí, vzhledem k monotematickému charakteru edice zaměřené na Rakovník zcela dostačujícím. V případě nejasné terminologie v oblasti výběru daní ve středověku autorka vhodně upozorňuje na znění originálních pramenů prostřednictvím přímých citací (latina, němčina, čeština), což přispívá k precizaci vyvozovaných závěrů. Drží se přitom zavedeného úzu rozlišování plošných daní městských a vrchnostenských od výběru jednorázových poplatků v individuálních případech (soudní poplatky, cla atd.). Analýza editovaného pramene se opírá o důkladnou znalost zkoumané matérie, kromě obvyklého diplomaticko-paleografického rozboru autorka sleduje zejména sociotopografickou situaci ve městě, věnuje se rozboru povolání zachycených poplatníků, cechovní problematice a stručně se dotýká také onomastických, národnostních a vzdělanostních poměrů ve městě. Přitom nepouští ze zřetelů zásadní skutečnost, že zkoumaný materiál nepostihuje městský organismus jako celek, ale přináší informace pouze o movitějších vrstvách společnosti. Všechny podklady pro tyto výzkumy logicky čerpá přímo z editovaného materiálu, a nabízí tak bezpečný základ pro případnou komparaci s dalšími prameny.

Těžištěm předložené práce je rozsáhlá edice zabírající více než tisíc stran ve zvoleném formátování, kterou doplňuje téměř půldruhého sta stran jmenného, místního a věcného rejstříku. Zmínku zasluží kvalitní přehled zkratků užívaných v latinském textu, který usnadňuje užívání edice i badatelům neznalým středověkých paleografických zvyklostí. Tento precizně zpracovaný soubor dat je vedle nepochybného přínosu pro regionální historiografii nesporně cenný nejen pro výzkum dějin městského daňového systému v našich zemích, ale je také zároveň slibným odrazovým můstkem pro další komparativní výzkumy. Editorské úsilí vysoké kvality by nepochybně zasloužilo odměnu v podobě knižní edice, což vzhledem k rozsahu nebude snadné, ovšem i v elektronické podobě se jedná o mimořádně cenný počin, který by neměl zůstat skryt badatelské veřejnosti.

IV. Dotazy k obhajobě

Je dle autorky dosud editovaná pramenná základna městských knih nejen finančního typu odbornou historickou obcí dostatečně využívána a reflektována v literatuře?

Lze v dochovaném materiálu tohoto typu sledovat nějaké charakteristické rysy nejen v závislosti na velikosti města, jeho statutu a podobně, ale třeba také v souvislosti s okruhy městských práv?

V případě možnosti publikovat edici se autorka přiklání spíše ke klasické papírové formě, nebo preferuje virtuální variantu, případně jaké důvody ji vedou k rozhodnutí?

V. Závěr

Z výše uvedeného je zřejmé, že autorka se zhostila svého úkolu na vysoké odborné úrovni. Pečlivá editorská práce vyžaduje kromě vytrvalosti a jazykových dovedností také hlubokou znalost řady pomocněvědných disciplin, což tato studie jednoznačně dokazuje. Proto předběžně klasifikuji předloženou disertační práci jako *prospěla*.

10. 5. 2022

PhDr. Jan Mareš, Ph.D.